

heemkundekring

DE
VONDER
asten-someren

JUNI 2011
17^e JAARGANG NR. 2

Redactie:

Ad Verrijt, Hemelberg 59, 5721 CP, Asten.
☎0493-688388 ✉ a.verrijt@kpnplanet.nl
Piet Aarts, Anneke Blankennagel, Jac Jöris,
Ricus van Neerven en Gerard ten Thije

Penningmeester:

Bert de Lau,
Beatrixlaan 9, 5711 AM Someren. tel. 493137.
Rek.nr. 14.80.77.897.

Gezinsabonnementen: HKK “De Vonder” € 30,00 per jaar.
Opgeven bij het secretariaat of het Heemhuis,
Molenstraat 10 te 5711 EW Someren

ISSN 1387-2079

INHOUD

Van de redactie	pag. 3
Schoolfoto uit 1920	pag. 4
Anonymus gevonden raadsel blijft	pag. 5
Je wordt Asten nooit echt kwijt deel 2	pag. 10
Geschiedenis van de bedevaarten in Ommel deel 2	pag. 12
Stompvoets Mie deel 2	pag. 14
Te voet dur Aasten deel 9	pag. 19
100 jaar het Hoogeveense leeplankje	pag. 25
Den Diesdonk deel 2	pag. 31
Zömmers dialect	pag. 34
Rondom Napoleon	pag. 35

Meer info over deze foto op pagina 4

Van de redactie

Iedereen klaagt over de droogte, maar daar hoeft de Vonder gelukkig niet aan mee te doen. Er is genoeg kopij in voorraad, mede dank zij enkele doorlopende bijdragen. Voor wie opa en oma nog eens in hun jonge dagen willen zien zal de klassenfoto van Cees Verhagen een leuk plaatje zijn.

En we dachten dat Louis de Bourbon wel in de mist der fantasie verdwenen zou zijn, maar Jan Heijligers haalt hem nu pas goed voor het voetlicht, mede door aanvullende gegevens van Gerard Geboers. Anonymus mag dan geen echte DNA-gerechtigde Bourbon zijn, maar hij was in elk geval een kleurrijk figuur. Asten moet zijn helden in ere houden.

Het emigratieverhaal van Annie van de Boomen zal ongetwijfeld gevoelens van herkenning oproepen bij familieleden van emigranten die door de krapte van onze eigen economie de grote stap in den vreemde moesten maken, en dat zijn er heel wat.

Ommel blijft tot op de dag van heden het klein-Lourdes van Brabant. Waar naast al die religieuze gebeurtenissen ook nog tijd is voor gewone dingen. Frans Martens weet hier alles van.

Het proces van Stompvoets Mie in de taal zoals die 250 jaar terug werd geschreven is misschien moeilijk leesbaar, maar is wel een demonstratie van de onmacht van die tijd om met kwetsbare mensen om te gaan. Een stukje geschiedenis van eigen bodem waarop we niet trots hoeven te zijn.

We dachten dat we er bijna waren met Piet Feyen zijn voettocht dur Aasten, maar we hebben nog steeds geen blaren van verveling. De volgende keer moeten we nog langs Kubbuskes, maar dan is het ook afgelopen met de marathon.

Zonder het Hoogeveense Leesplankje zouden we nooit geworden zijn wie we nu zijn. Cees Verhagen vertelt uitvoerig hoe wij, althans de ouderen onder ons, hebben leren lezen.

Na de inleiding over den Diesdonk in de vorige Vonder dit keer het rapport dat de werkgroep over den Diesdonk en de molen van Stipdonk heeft gemaakt. Objectief, maar één ding moest blijven staan: den Diesdonk blie den Diesdonk.

De “Zömmerse Hirrre” is bezig om van het Zummers een echte taal te maken. Wie wil, mag meepraten, graag zelfs.

Geen kwaad woord tenslotte over Lodewijk Napoleon na onze lezing van de laatste keer. Wat de Historische Scheurkalender ook over hem mag zeggen.

Zo is het weer een aardig nummer geworden. Schrijvers en lezers bedankt...

Gerard ten Thije

Een schoolfoto uit 1920

Toen ik mijn boek over de openbare lagere school in Someren (later de Sint Lambertusschool) al een tijdje klaar had, kreeg in deze foto in handen (met dank aan Drika Leenen). Na een zoektocht en veel geluk ben ik achter de namen gekomen van alle jongens die op deze foto staan. In het boek 'Mijn onvergetelijke schoolklas' staan twee gelijksoortige foto's op blz. 15 en 17 met dezelfde datum 14 juni 1920. Van die foto's heb ik toen weinig namen kunnen achterhalen.

Met deze foto had ik meer succes, dat ik jullie niet wil onthouden. Misschien staan er jeugdfoto's van grootvaders of betovergrootvaders op.

Namen bij schoolfoto 14 juni 1920:

Onderste rij vlnr: P v Deursen, A Koken, P Rooijmans, J Rooijmans, J Looymans, A Leenen, P Meeuws, J vd Boogaart, J v Deursen, W Peels, P vd Hurk, J v Otterdijk, A v Otterdijk, J Meeuws en A Bennenbroek.

Tweede rij: J Koken, A Snijders, J Geers, H Leenen, A Bukkems?, F Bukkems?, F Meeuws, H v Houts, A v Soest, J v Otterdijk, F v Otterdijk en P Crooymans.

Derde rij: F v Otterdijk, J Vlemmix, J vd Laar, P Meeuws, F Meeuws, J vd Bosch, K vd Bosch, J Keizers, A vd Warenburg, P Verberne, A vd Kerkhof en G v Houts.

Bovenste rij en onderwijzend personeel: Mr van Eijk, Mr August van Gijssel, J Lammers, K Lammers Th v Houts, J v Doorn, J v Weert, W Wijlaars, Joh Wijlaars, W vd Warenburg, F Crooymans, H Crooymans, K vd Warenburg, Mr Buskens en Juffr Louise van Eijk.

Cees Verhagen

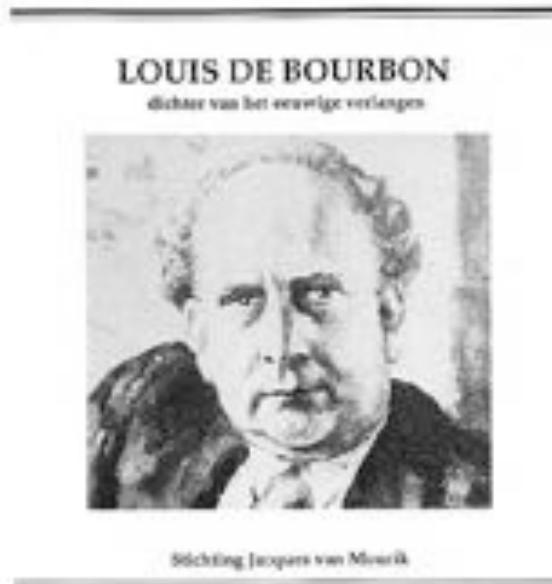
ANONYMUS GEVONDEN, RAADSEL BLIJFT

Afsluitend stuk door Jan Heijligers

In De Vonder nr 4 van dec 2010 is de zoektocht gestart naar de schrijver van *Reisverhalen*, Louis de Bourbon. In nr 1 van maart 2011 zijn enkele verzen gepubliceerd en is vermeld dat Louis de Bourbon gekarakteriseerd kan worden als : prins-dichter, koning-zwerver en verzetsburgemeester. Nog niet is opgelost : wie mijnheer Peters is die informatie over Louis de Bourbon bij de redactie bezorgde en of Louis ook echt in Asten woonde.

Een volstrekt onverwachte bijdrage aan de oplossing leverde Gerard Geboers die op 14 april 2011 zo'n doorwrochte lezing hield over het onderduikerskamp in WOII (op Hoogenbergen in Heusden en bij Moorsel in Lierop). Gerard is de naam van Louis de Bourbon tegengekomen in interviews met Koos Stolk, een van de leiders van de onderduikerskampen op Hoogenbergen en Moorsel. Koos kan niets meer vertellen, want hij is op 15 november jl. op 98 jarige leeftijd overleden. Gerard heeft in december 2008 en januari 2009 tijdens gesprekken met Koos Stolk het volgende genoemd:

"Destijds besprak hij met zijn beoogd biograaf Louis de Bourbon, dat alles gezegd en geschreven mocht worden, maar dat hij een embargo op het gebruik van zijn naam legde (...) Een paar keer komt hij terug op Louis de Bourbon, een schrijver uit het Haagse. Met deze man heeft hij in het verleden veel contact gehad. Die

was voornemens om een boek aan hem te wijden, dat is er echter – helaas, zegt hij – nooit van gekomen. Hij is erg trots op zijn contacten met De Bourbon. Een standaard grapje van deze man, dat hij een Franse koning was, vertelt hij mij nu ook. Ook wijst hij aan het eind van het gesprek, als hij de enveloppen met gegevens uit de oorlogstijd uit de kast haalt, op een brief van De Bourbon. Hij geeft mij die met de opmerking, dat ik diens handschrift hier kan zien."

Louis de Bourbon 1908-1975

*Geboren in Renkum-Oosterbeek als achterkleinzoon van Karl Wilhelm Naundorff die op zijn doodsbed verklaarde de Franse koningszoon Lodewijk XVII te zijn. Het kraambed waarin Louis ter wereld kwam stond met de poten in vier bloempotten met aarde uit Frankrijk.

* Zijn moeder overleed toen hij 12 was waarmee zijn “paradijselijke jeugd” werd afgesloten, waaraan latere gedichten vaak herinneren.

* Hij studeerde rechten in Nijmegen , behaalde in 1933 de mees-tertittel en schreef en vertaalde Franse gedichten.

*Hij debuteerde als dichter in 1931 in het tijdschrift *Het venster* , een algemeen literair maandblad waarvan Louis de Bourbon ook nog redacteur werd naast Paul Vlemminx, Gerrit Kamphuis en Huub v.d. Grinten. Het werd uitgegeven door de gelijknamige uitgeverij in Asten. (Dr. H.v.d. Grinten woonde in mijn jeugd in Asten’s mooiste villa “*bergsland*” aan de Dijkstraat). Louis werd ook mede-redacteur bij tijdschriften als *Roeping* en *De gemeenschap*, raakte bevriend met Anton van Duinkerken, Antoon Coolen, Jan Engelman en Hendrik Wiegersma en werd later journalist bij *De Gelderlander*.

- De tropen lonkten en hij vertok met zijn gezin naar Nederland-Indië.
- Gezondheidsproblemen dwongen hem terug te keren naar Nederland waar hij van zijn overleden vader de rol van dauphin erfde.

- Burgemeester van Escharen en Langenboom in 1938. Hier leerde hij zijn latere verzetsvrienden kennen.
- In 1941 werd hij burgemeester van Oss. Vanwege toenemende onvrede over de maatregelen van de Duitse bezetter nam Bourbon ontslag in 1943. Hij dook onder bij de kunst schilder Jacques van Mourik in Plasmolen en ging in het verzet.
- Bij verstek ter dood veroordeeld in 1944 maar niet ter dood gebracht.
- 1945 gerehabiliteerd als burgemeester van Oss maar hij weigerde omdat hij als afvallig katholiek niet langer aan het hoofd kon staan van een katholieke gemeente.
- 1946 Hij stortte zich volledig op het schrijven. Zijn huwelijk met de Deense Gudrun Marie Naumann liep stuk in de jaren na WO II, een tweede huwelijk met Ity van Mourik, dochter van de man bij wie hij was ondergedoken, bracht ook geen geluk en na 3 jaar hertrouwde hij met Naumann die voor hem “een baken in woelige baren bleek”.
- Door de Leuvense professor Jean-Jacques Cassiman werd in 1998 aangetoond dat Naundorffs DNA niet verwant was met dat van familie De Bourbon. Daaruit kon worden geconcludeerd dat Louis de Bourbon geen nazaat van Lodewijk XVI is.

De nagedachtenis aan Louis de Bourbon die ook het pseudoniem **Ludovicus van der Key** gebruikte, levert een tragisch/romantische troonpretendent op, een toegewijd bestuurder, een dapper verzetsman, een rusteloze zwerver op zoek naar erkenning en genegenheid. Hij kan een ‘vergeten dichter’ genoemd worden waarvan het terecht is dat er hier nog enkele gedichten worden opgenomen.

Louis de Bourbon

Laus Brabantiae

Ik houd van het Brabantse land
door de eeuwen geteisterd, gehard,
als een phoenix verrijst uit den brand
rees zijn schoonheid uit ramspoed en smart.

Door geen legers van geuzen geknecht
maar versomberd van eeuwen in rouw,
gebeten op vrijheid en recht
maar zijn God en zijn Heren getrouw.

Land van vennen en wouden en wei,
rivieren, moerassen en zand,
Peel, land van Maas, Meierij
en het eenzame Kempenland.

Land van Altena, Biesbos, Breda,
oude zetels van adellijken roem,
schoon is elk oord waar ik ga,
gewijd elke naam die ik noem.

Heeft de dood weer uw akkers gekleurd?
Zijn uw steden en dorpen gewond?
Wie geknield en in deemoed treurt,
diens traan vindt een vruchtbaren grond.

Wie weet, dat geen lot wordt volbracht
in dit donkere dal van den tijd,
wie gelooft en wie hoopt, die wacht
op het licht van de eeuwigheid.

Ik houd van dit Brabantse volk,
van dit land tussen Schelde en Maas.
Zij de dienstmaagd des Heren zijn tolk
en het Goddelijk Kind zijn solaes.

Afkomstig uit: 'Land en Volk van Brabant', (Amsterdam, ca. 1947).

Het feest is uit. De vrouwen zijn verdwenen.
Muziek verwoei. Er is geen kind, dat lacht.
De bloemen liggen dood tussen de stenen.

De kaarsen doven langzaam in de nacht.
Het glas op tafel breekt. De druppels wenen
als rode tranen op het kleed. Het is volbracht.

*(Louis de Bourbon, Consumatum est (fragm.), Poëtisch akkoord,
blz. 62)*

Jan Heyligers.

JE WORDT ASTEN NOOIT ECHT KWIJT

(deel 2)

“Het was op een late namiddag, ik stond aan de oever van het Wandoureemeer. Ik wilde niet weggaan voordat ik het volledige schouwspel van de gouden, bijna purperen, zonsondergang had gezien. De mooiste tijd van het jaar, de herfst. Het roept nostalgie op, ik moest weer terugdenken aan onze aankomst hier op 17 april 1951.”

Het lijkt het begin van een roman, en dat is het eigenlijk ook wel, maar zo begint het verhaal van Anny Strik van de Boomen over haar emigratie vanuit Asten naar Australië. Onder de titel “Our first decade down-under”, onze eerste tien jaar. We schreven er reeds over in de Luidklok van augustus: (“Je raak Asten nooit echt kwijt”) en beloofden een vervolg, omdat er sindsdien al honderden Astenaren soortgelijke ervaringen hebben gehad. En soms met herinneringen die je graag zou verdringen. De achterblijvers hoeven niet alles te weten.

Terug naar het boek: “We gingen met de KLM naar Sydney na een lange onzekere voorbereiding, en ik moet me toen bang gevoeld hebben omdat ik zoveel dierbaren moest verlaten. Vreemd genoeg kan ik me die angst niet meer herinneren. Het was een reis naar een plaats waar we wilden blijven, een nieuw leven wilden opbouwen. Ik was op dat moment gewoon uitgelaten en had een idealistische verwachting van het grote avontuur, twijfels en negatieve gedachten werden weggedrukt. We waren enthousiast, en misschien was dat ook wel nodig om deze dramatische stappen in ons leven te zetten. Over alle denkbare moeilijkheden heen. Migratie legt een geweldige druk op je om sociaal-economisch te slagen. Al is het alleen maar om een compensatie te vinden voor de offers die je je hebt moeten getroosten om zover te komen. Alles wat je had, heb je opgegeven, je hebt zagezegd je hele hebben en houden overboord gegooid.

Waarom gingen we emigreren? Het was de tijd van de wederopbouw na de oorlog, en er was werk genoeg. Maar de frustratie was dat je geen bouwmaterialen kon krijgen. Mijn toekomstige

schoonvader zag het donker in, en liep met de gedachte rond om te emigreren, maar het was voor hem een te grote stap om daarvoor de familiezaak te verkopen. Jan, mijn verloofde, had de meeste ervaring, en moest maar als eerste gaan om de mogelijkheden in Australië te gaan verkennen. Jan had weinig zin om alleen te gaan, en vroeg of ik na wilde komen als hij de zaak een beetje op orde had. Mijn antwoord was: “als ik ga, ga ik tegelijk met jou”. Maar dit was gemakkelijker gezegd dan gedaan, ik was erg aan huis gehecht. En mijn moeder was na het vroegtijdig overlijden van mijn vader met zes jonge kinderen achtergebleven, en deed de boerderij. Zij vond ook dat ik niet moest gaan. Maar ik wilde niet dat Jan alleen ging, en ik verzekerde hem dat ik best tegen een stootje kon, en samen met hem een toekomst wilde opbouwen, wat er ook zou gebeuren. Het grootste probleem was echter mijn moeder over de streep te krijgen, maar dat is me nooit helemaal gelukt. “Het gaat wel over als jullie daar zijn,” en daar was ze ook echt van overtuigd. Dan de formulieren, die had je toen ook al. De Nederlandse regering werkte in ons geval niet van harte mee, omdat ze de leegloop van gekwalificeerde arbeidskrachten niet wilden subsidiëren, we moesten alles zelf betalen.

Het boek, in het Engels geschreven, beschrijft hoe moeilijk het is om je plaats in den vreemde te vinden. Vanuit een blanco start, want je mag geen kapitaal investeren zelfs al heb je dat, en ook de Nederlandse diploma's tellen nauwelijks. Een authentiek levensverhaal van twee oud-Astenaren, die het uiteindelijk toch gered hebben. Bij positieve reacties zal ik graag voor een vervolg zorgen.

Gerard ten Thije

GESCHIEDENIS VAN DE BEDEVAARTEN IN OMMEL (Deel 2)

De stichting van de parochie Ommel vond plaats in 1882. Pastoor Koolen kon aan de slag als bouwpastoor, hij bleef dertig jaar in Ommel. In zijn tijd werd de kapel verbouwd tot parochiekerk, die ingezegend werd in 1900. Het was pastoor Van de Pas die in 1913, ter bevordering van de pelgrimage, in Ommel een procesiepark liet aanleggen. Pastoor Van de Pas was pastoor van Ommel van 1912 tot 1931. Vervolgens was het pastoor Van Erven die in 1933 in het park een Lourdesgrot liet bouwen. Hierin kwam een altaar zodat bij goed weer missen in de openlucht opgedragen konden worden.

In gesprek met Frans Lingg:

Frans begon omstreeks 1929 als misdienaar, nadat hij de eerste heilige communie ontvangen had. Hij bleef misdienaar tot 1935. De eerste jaren was dit bij pastoor Van de Pas. Vanaf oktober 1931 diende hij bij pastoor Van Erven. De missen waren in die tijd in het Latijn en de misdienaars moesten deze kunnen mee bidden en zingen. Om de teksten van buiten te leren werd menig vrije zaterdag of woensdagmiddag opgeofferd. Acolieten waren er toen nog niet. De jonge misdienaars moesten alle missen, dus ook begrafenissen, mee kunnen verzorgen. Frans: “De heilige missen waren toen door de week om zeven uur en op zondag om zeven en om half tien. Voor het ontvangen van de heilige hostie moest men vanaf twaalf uur ’s nachts nuchter blijven. Dit betekende geen eten en drinken meer na die tijd. Vooral boeren maakten van de gelegenheid gebruik om vóór de eerste mis, om half zeven naar de communie-uitreiking te gaan die hiervoor was ingesteld. Zij kwamen dan later terug naar de mis van half tien, waar geen communie-uitreiking was. Sommige mensen waren zo bang dat ze ‘ontnuchterd’ werden dat ze als het regende met de mond stijf dicht naar de kerk liepen. Het plechtig lof in de middag was om half drie. Door het jaar kwam elk weekend een pater kapucijn uit Helmond assisteren. Deze kwam op zaterdag, bleef

de nacht over op de pastorie, en vertrok op zondag weer naar het klooster.”

Met pastoor Van de Pas ging je niet lachen.

Frans: “Ook de pastoor moest nuchter blijven voor de mis.

Indien er twee missen waren, mocht in de eerste mis de kelk niet nagespoeld worden want als de pastoor die leegdrank, was hij ontnuchterd en kon hij de volgende mis niet meer doen. Ik diende de mis samen met Huub Lambrechts, die per ongeluk de kelk toch inschonk. Pastoor Van de Pas had niets in de gaten en dronk hem leeg. Meteen daarna kreeg hij het wel in de gaten. In die tijd werd na de mis het Salve Regina gebeden. De pastoor kwam dan naar beneden om vóór het altaar bij de misdienaars voor te bidden. Tijdens het antwoorden door de kerkgangers maakte hij Huub al uit voor stommerik. Na de mis moesten de misdienaars in de sacristie knielen voor de zegen. Met de zegenende hand kreeg Huub echter een oplawaai tegen zijn oren zodat hij omviel.”

“In de mis van half tien maakte pastoor Van de Pas duidelijk dat de mensen naar de mis van 10 uur konden gaan in Asten. Voor de mensen die toch in Ommel bleven, bad hij de rozenkrans. Naderhand kwam Sisca van Bussel, de pastoorsmeid aan mij vragen om naar Lambrechts te gaan en Huub te gaan halen om mee naar de pastorie te komen. Huub had hier natuurlijk geen zin meer in maar zijn moeder haalde hem over. Op de pastorie stonden twee roemers en een fles wijn klaar. Als goedmakertje kregen we een glas wijn. Pastoor Van de Pas voegde er nog wel aan toe dat hij dit nooit meer mocht doen.”

Uit: Geschiedenis van de bedevaarten in Ommel

Frans Martens, 2010

Wordt vervolgd

STOMPVOETSE MIE (deel 2) slot

In de vorige Vonder werd de aanloop beschreven naar het proces van Mie Stompvoets voor de bank van schout en schepenen te Asten. Het rechterlijk archief Asten, berustend bij het stadsarchief in Den Bosch, geeft het verhoor uitvoerig weer.

Op heeden, den negentiende Augusty 17c twee en vijftig, heeft Maria Mombers – alias Stompvoetse Mie, alhier, den seventienden deser gearresteert, heeft op vraage aan haar gedaan geantwoordt, verklaart en geconfesseert ter requisitie van den Heer Jacobus Losecaat, Drossaad, alhier, waar te weesen dat sij gebooren is te Lummen in Brabant bij Diest, out te sijn omtrent vier en veertig jaaren en haare regte naam te weesen Maris Mombers en bijgenaamt Mie Stompvoets, ook wel genaamt Dikke Maria, sijnde een bijsit geweest van Willen Christen die haar verlaaten heeft sonder te weeten waar hij gebleeven is.

Twelk wel seventien jaaren geleeden is , sijnde ontrent twee jaaren daarna ongetrouwt geweest met Peter Jansen, sonder te weeten dat hij een andere naam off toenaam gehat heeft, welke

Peter te Stamproy is doodgeschoten door Wandels, twelk was toegekomen door een verschil over het caartspeelent , welk ontrent agt jaaren geleeden is. En hebben zedertdien geen man gehad off met geen manspersoon geconverseert, hebbende nog vier kindere int leeven, sijnde de oudste genaamt Peter, out ontrent twintig jaaren sijnde een soon van Willem voorn. Wesende denselve Peter in Hollant bij de boere om te werken, hebbende te Belfelt, agter Tigele, bij Venlo bij de boere de beste gehoet. Sijnde haar tweede kint, genaamt Catarina Christen, out ontrent vijftien jaaren, waavan de vader is voorn. Willem, haar derde kint, genaamd Maria, out ontrent tien jaaren en vierde kint, Jacobus, out ontrent 7 jaaren, van welke twee kinderen voorn. Peter Janse vader is .

Hebbende geen vaste woonplaats en heeft altijd voor haar en kinderen de kost gebedelt enover het lant gegaan ontrent Tigele, Venlo, Sevenum, Roggel, ter Horst, Bree, Baaldere, Kessel, Helden en Meyl, ter Horst, Neer en daaromtrent en jong sijnde ook wel in de Meyerij, dog nu in lange jaaren niet in de Meyerij geweest en te Meyl haare ordinaare opgang geweest bij Franse Willemke, woonende bij de Donk hebbende te Meyl ontrent twee maal gesien den Zwarte Nol en Arike van Turenhout, sijnde enige jaaren geleeden. Verder bekent sij, gearresteerde, dat sij voorleede Sondag, de hele dag te Meyl is geweest en 's nagts geslaapen onder Helden en maandag te Baaldere, bij de Maas en s'nagts geslaapen in een schop op Rinkersvoort en Dynsdag wederom te Helden en desnagts geslaap in een schop van Aalke woonende in de Kalvertsraat en daar gebleeve tot voorleede Donderdag, alwaar bij haar is gekomen een vrouwspersoon genaamt Maria en met deselve en haar dogter Maria gegaan na Liessel en op den Heydrik drinke gevraagd hebbende , te Liessel eete gevraagd en aldaar snuyff gekogt en gekomen op het Sant onder Asten en aldaar van den boer gevraagd om meel tot struyff te bakken en daar gebakken. Vandaar saame gekomen op de Leensel, mede onder Asten, alwaar sijn aangehouden door boere van Liessel en na Liessel gebragt en vandaar alhier te Asten gebragt. Sijnde de voorn. Maria Mombers alias Stompvoets Mie, alhier, in presentie van de on-

dergeteekende schepenen gevisiteert en op haare rugge bevonden een teeken off gebrantmerkt was. Soo heeft deselve geconfesseert dat in den zomer van 1750, sijnde geweest op St.Laurensdag, te Boekent, int lant van Luyk, door de soldaten gevangen is geworden met drie kinderen van haar en vandaar gebragt te Bree en daar eene nagt geweest, als doen verder gebragt na Luyk, alwaar sij tien weeken heeft geseeten, en heeft aldaar een brantmerk gekreegen omdat sij had bedient en ging met een valse attestatie off brief die sij had gevonden te Beesel, bij Stampoy, off wel door haar soon Pieter in een kamtas gevonden. Sijnde geweest een geschreevene attestatie soo sij meent te Capelle, met een zegel daarop. Met welke attestatie sij ontrent tien dagen heeft gegaan.

Anna Maria Scheffer off Berger verklaart en heeft geconfesseert geboortig te zijn van Wickenraat, int lant van Gulick, int Clooster , aldaar gedoopt, out ontrent seven en twintig jaaren, sijnde haar vader soldaat geweest onder het regiment van Smitsaart en bij Venlo gestorven. Sijnde genaamt geweest Francis Berger off Scheffer en de moeder, Anna Maria Cap, woonende bij Keule, gaande opt lant met linnen te verkoopen. Sijnde getrouwd te Acken, ontrent seven jaaren geleeden met Johannes Lang die in Holland off wel int eylant van Flacke is om te werke, zedert Pinxtere laastleeden, en zedert geen tijding van hem gehad, doende boerewerk, hebbende geen vaste woonplaats maar heeft haar wel opgehouden te Egelshoven, ontrent drie uren van Aken en haar daar, ontrent drie jaare opgehouden hebbende daar verkog messe, gespe, boeke en paternosters en daarmee dewel over het land gegaan om te verkoopen. Dog zedert twee jaaren die koopmanschap niet meer gedaan maar haar opgehouden bij haar moeder in het Keulslant en haar man in Holland om te werke. Hebbende twee kinderen, het outste, genaamt Antonet, sijnde bij haar moeder, out ontrent vier jaaren en het tweede kind alhier bij haar sijnde, genaamt Johannes, out elf maanden.

Gaande haar moeder int Keulslant om te verkoopen lint, naalden etc. en nu en dan een stuk vraage, houdende haar meest op te Ol-lum bij Capelle, ontrent de stad Bon en hebbende haar dit jaar

meest bij haar moeder opgehouden. Sijnde over veertien daagen van deselve afgegaan, ontrent Duuren, een uur aan deze zijde in Gulickerlant en vandaar neven Roermond gekomen en verleeden Sondag te Meyl gekoome en bij Maria Stompvoets, hiermede met haar gearresteert sonder haar van te voore gekent te hebben en te Meyl gebleeve. Sonder op den Heydrik off Moosdijk geweest te zijn. Maar des nagts tussen Sondag en Maandag geslaape te hebben onder Helden en aldaar gebleeve met Maria Stomvoet tot Woensdag en alsdoen gekomen te Meyl en alwaar saame 's nagts geslaapen in een schop en voorleede Donderdagmorge zaame gegaan na den Heydrik, onder Liessel en aldaar van den boer wat pap gehadt.

Verders te Liessel gekomen en aan een huys te Liessel drinke gevraagt en van daar op de Leenselen opt Sant, onder Asten. En opt Sant koek gebacke en sijnde saame op de Leensel door de boere van Liessel aangehouden en te Liessel gebragt, en vervolgens, alhier, op Donderdag na de middag laatstleeden, waarende van voornemens te gaan na Donouw, in Frans Vlasnnderen, bij Camerich.

Maria Granits dewelke verklaart en confesseert het naarvolgende. Niet weetende waar geboore is, maar wel volgens segge van haar moeder te Maastrigt jong te sijn geweest, sijnde out ontrent seven en dertig jaaren, sijnde getrouwt geweest met Johannes Corte, soldaat geweest onder het regiment van Smitsaart en over, ontrent elf maanden in Zeelant gestorve, alsoo sijn afscheyt bekomen had en ontrent over elf jaaren getrouwt te Maastrigt, hebbende zedert geen vaste woonplaats gehadt. Gaande over het lant om voor haar en kindere het broot te bekoomen met bedelen. Hebbende nog vier kinderen met name Agata, out ontrent elf jaaren, Elisabet, out seven jaaren, Maria, out vijff jaaren en Johannes, out ontrent een en een halff jaar,

hebbend het meest verkeert omtrent de Maas bij Venlo. Grevevorst, Lottum, Aarse, Brockhuydse, Blitterswijk, Wanssem, Mieldrere em daaontrent en zedert Zondat tot Woensdag aan dese zijde de Maas geweest te zijn, niet weetende waar, also de dorpen

niet kent. En voorleede Donderdag te Meyl geweest en daar bij haar gekomen Catarina met haar broer genaamt Jacobus, alhier, en met haar en vier kinderen gearresteert. Hebbende te Meyl geslapen, in de straat niet ver van het huys van de pastoor in een schop en Donderdag vandaar met haar kinderen en voorn. Catarina en haar broer van Meyl gegaan over de Moosdijk En door de Peel op Asten en soo op Somere, alwaar saame geslapen hebben. En alsoo hoorde dat er overal wagte stonde, wederom teruggegaan in de Peel met voorneemens om na de Maas te gaan. Sijnde door de Peel door de wagt, alhier, opgebracht met haar vier kinde-re en voorn. Catarina en haar broeder.

Anna Catarina dogter van Maria Stomvoet heeft verklaart en geconfesseert waar te weesen dat sij niet weet waar dat sij geboortig is, sijnde out ontrent sestien jaaren. Hebbende haar vader niet gekent en wel gehoort te hebben dat hij Willem hiet en haare stieffvader, genaamt Peter, sijnde soldaat geweest en nadat hij afgedankt was op een dorp, heeft (gewoond) niet weetende waar, rusie gehat en gequest gewordenen daarvan gestorven. Dat sij off haar moeder geen vaste woonplaays hebben, maar bij de luyden een aalmoes vraagt en ook wel int lant van Kessel de kost zo nu en dan met spinnen gewonne. En dit jaar nog enige tijd de kost gewonne bij een hoevenaar, genaamt, Claas onder de Wilige off Wiën. Sijnde de gepasseerde zondag, agt dage, uit Brabant, van Meerhout gegaan met seeker vrouwpersoon genaamt Maria, met haar kint genaamt Johannes, out ontrent elff maanden, vandaar gegaan over Baale, Lommel, Leende en voorleede zondag, alhier, door het Dorp gegaan en te Liessel en aldaar wat eete gevraagd hebbende, daar ook potagie gehad en ook op den Heydrik geweest en van een boer gehad drie en van den anderen vier duyten en vervolgens door Meyl na Helden gegaan en aldaar geslapen in een kleyn huyske aan de regterkant en maandag te Baaldere geweest en sijnde voorn. Maria en haar kint aldaar gebleeven, sonder te weten waar die Mie is gebleeve off ook haar toenaam niet te weten en is voors. Anna Catarina voorleede Dynsdag na Helden gegaan en aldaar aan de Heykant geslapen. En voorleede Woensdag op Meyl gedaan en des nagts daar geslapen bij seeker

boer die sij met de naam niet kent, maar woont niet ver van de Moolen. Sijnde Donderdag met haar broer en met Maria en vier kinderen door de Peel hier ter sijde van Asten gegaan na Somere en aldaar snagts geslapen in een schop bij de Peel. En doen, omdat de wagt ginge, de Peel ingegaan en door de wagt van Asten, alhier, opgebracht, waarende anders van voorneemens om na Brabant te gaan.

Aldus devoornoemde personen gehooft en geexamineert, en hebben verklaart en geconfesseert soo als voors. staat. Hebbende na voorleesingen daarbij gepersisteert.

Binnen Asten den negentiende Augusty 17c twee en vijftig Ten overstaande van Antoni Haasen, Jan van Riet, Dirk van Swanenberg, schepenen.

*De getuigen tekenen met een kruisje, symbool van hun onmacht. In de tekst zijn wat spaties ingevoegd omdat het anders één lange zin wordt. Met dank aan Antoon Visser
Gerard tenThije*

TE VOET DUR AASTEN (deel 9)

Verteld door **Piet Feijen**.

In de jaren 80 van de vorige eeuw wandelden leden van de Bond voor Ouderen onder leiding van hun voorzitter Piet Feijen, door Asten. Zij maakten een overzicht van Asten van ongeveer 1920 tot 1985. Velen van u zullen zich de mensen, hun beroepen en hun eigenaardigheden nog wel herinneren. Ook de behuizingen en straten van die tijd. Al is het nog niet zo lang geleden, er ligt hier misschien een taak tot navolging zodat ook het nageslacht aansluiting kan vinden met het huidige Asten. Van wat verloren ging en er bij kwam.

Naw we toch bijin zijn, zi Ties, stel ik veur, dè we over de Heindert en 't Laorbroek nao tèurp gaon. Iedereen vond 't goe en ze kèurde an.

Hier wônt Geimen Hannes (van Doorn), daor links Huubert van Bussel, Driek en Trui van den Eijnden en daor, mi zo wa honderd leupese grond, Jan Heijligers,

waor ôk oom Dries in huis is. Op

't Laorbroek kriegen

we irst Driek van Heugten, dan

Cis van Heugten, Karel Martens,

die van zeumeren kumt, Jan en Mie van Heugten (bruur en

zeuster), Hannes Aarts en as lèeste Hannes Kuijpers, die kumt van

Deurze. We gaon langs Bemelmans plekske op de meulen an.

Graard Bemelmans hi 's 'n jaor gin erpel gezet, um dè tie zeker

wist, dè d'n Antichrist er was en dè de wèrld zou vergao. D'n

Antichrist was er nog nie, mer de van Heugten's hier wel en die

livveren gèèr di jaor de erpel. Bij de Bemelmansen waren ze mi vier man schilder en durum ôk vur de geminte nogal wa werk. Begrijpelijk moest dè op de rekening en Johan, die 't bèeste bij waar, schreef 's de volgende rekening; "Door Cornelis 1 kapotte ruit ingezet, 30 centen, gehaald door de veldwachter Vissers, voor vijf centen stopverf, tien centen. Ik weet dè van Hannes-ome zi Ties, "de Wethauwer". De meulen hier, waor Fred van Stekelenburg de mulder

is, moet zo wa 500 jaor ààuwd zijn en in het meulenhuis daor li 'ne oliemeulen, die mi pèèrdenkraacht wordt angedrivven. Behalve

Fred wonen er de weverkes, Marteke en Hanneske, en d'n àauwe Zouaaf Pirke Lintermans. De van Stekelenburgen zijn 'n echte muldersfamilie. Ze zitten overal, in Aasten, Hooidonk, Woensel, en zelfs an de Maas in Ravenstein. Fred hi ôk veul klanten uit de burgerij, dè kumt um dè ze kunnen waachten mi afrekenen van 't meel tot dè de verrekes zijn afgelivverd en dan krie 't vrouwvolk er ôk nog koffië mi koek bij. Zo gi dè hier, zi Ties. As we naw langs de meulen nao Pirke van Dijk gaon, kunnen we daor 'n kartje leggen, want we zallen um hier alles te bekieken toch nog us terug moeten kommen. Doen we gèèr zi Pirke, mer naw erst nao Pirke van Dijk. 't Was gezellig geweest bij Pirke van Dijk. D'r was ôk nogal wa volk uit 't deurp en an zwaor verhalen gin gebrek. Vural over dè van Nard en Eimerde is het nao vertellen gèèr werd. 't Was in d'r tijd dè zo wel hermenie St. Cecilia as Liederentafel "'t

rozenknöpke" 'n afdeling toneel han. Was en op muziekaal of vokaal gebied gin konkerentie, op 't toneelvak lag dè wel anders. Nard, Carl en Ties waren de grote sterren bij de hermenie, mer in d'n tijd van de uitvoeringen ontliëpen ze elkaar. As vurnamste vereniging opende de hermenie altijd het winterseizoen. Dit jaor han ze gekozen vur het gekostumeerde oorlogsdrama "Krijgsman

Soli-man", mi Nardte in de hoofdrol. De hermenie 'n drama, 't Rozen-knöpke ôk, en die zouden dan speulen "Nilis de verstoteling", wôr-van de titelrol geknipt was vur Eimerde. 't Had er wekenlaang over gegao en die van de hermenie wisten te vertellen, dè zelfs Piet Vink uit Venlo ànwijzigen was kommen geven en 't bèèste zou zijn, as dè jaor 't Rozenknöpke nie mer

speulde. Kie, dè was anders as bij het Rozenknöpke. Jans en Willem han 't er mer druk mi en konden, vur al vur 't Rozenknöpke 't bier nie angehald kriegen. De vuzitter gaf 'n korte uitleg, vur al um te zeggen dè inne lijfwacht vur Soliman wel te weinig was, mer wôr nie is, verliest zelfs Soliman zin recht, zi tie. En toen ging het doek omhog. 't Moet gezi, 't Was prachtig. Troon, trappen, pilaren, en in 'ne grote gauwen zetel "Soliman", Nard dus. Links van 'm z'nne lijfwacht (Piet). Die moest enkele keren z'n trouw zwerend bevestigen en dan hard roepen; "Wij zweren ook". Mer bibberend riep ie "Wij zweren ook". Bij de lèeste keer, in 't derde bedrijf riep Eimert van 't Rozenknöpke, en wij vatten het nog een. Ge begrijpt, 't duurde wel efkus vur dè de dramatiek terug was. Mer toen de ijlbode mi 't bericht kwam, dè 't Slot "Sieghet" nie was in te nemen en er veul vielen, was er de zaal en Soliman wir voledig in. Waardig en langzaam stond Soliman op. De zaal was ademloos stil toen hij onder tromgeroffel uitriep "Sieghet moet vallen". 't Bleef doodstil, 't geroffel zwakte af en toen riep Eimerd; "Gif die vent ne lollie". Vur veul speulers bleef 't 'n zwaor drama, ôk daornao. Mer 't publiek ging lachend nô huis, dank-zij Eimerd van het Rozenknöpke. 't Was al laang bekèent wanneer 't Rozenknöpke zou speulen en iedereen hoopte op weerwraak, al was 't mer vur de lol. Die van de hermenie zin, dè Nard ôk nie mis was. Ok toen was de zaal meer dan uitverkaocht. De irste twee bedrijven ge-beurde er niks. Mer toen de verstoteling, Eimerd dus, in het twidde bedrijf op de toffel lag en hartverscheurend um z'n moeder riep die hij nooit ha gekèend, was dè 't ogenblik vur Nard, die in perfect nederlands riep; "Geef die man een lollie". Er kwam weinig reaktie vanuit de zaal, um dè Eimerd opstond, veur an op 't toneel kwam en lachend riep; "Twee ballen gehakt vur Soliman", en toen wir jankend en brullend an de toffel verder ging. Ok in de zaal werd er gebruld, mer dan van 't lachen. 't Doek viel snel. Kiek dè was naw nog 's toneel speulen ! Kòomt dur tiggeworrig nog mer 's um ? Jans en Willem han nô afloop nog nooit zoveul vertapt as dien aovond. Jammer dè 't Pietje z'n irste en lèeste rol was. Ok zijn er gin heropvoeringen geweest.

Vur de rest is alles wir goe gekommen. Eimerd is Loco geworren en Nard de langst gepensioneerde bij de P.T.T.. Ge ziet wel, in Aasten kon (kan) alles ! Ties ha ôk nog 'n goei bericht, want hij hâ van Ferd. de Mulder, gedao gekriggeren, dè die 't gezelschap ôk wel 's op 'ne Zondag wou ontvangen um de meulen ôk 's van binnen te bekijken. Dè zal dan wel d'n derde zondag moeten worren, zi Ties, want d'n twidde en de vierde is 't H.Familie. "Ik durf vur zô iets gereust 'ne keer te ràànde," zi Pirke. "En vur aander dingen ôk wel", zi Toon van Narus-ome. Ties greep in en zi, d'n derde zondag dan van de volgende maand. Ze troffen het goe, want de mulder was volop an 't malen. dè kwam zo, heurde ze latter, um dè 't 'n hil hort nie hâ gewèèijd, mer dè 'r nô de donderbui van 's-naachts ineens volop weind was en Fred van Deken Mousault permissie hâ um in noodgevallen ôk 's-Zondags te malen. Um dè de bakkers zonder meel zaten, was di 'n noodgeval. Fred hâ ze blijkbaar an zien kommen, want hij stond ze boven al op te wàachten. Ze kwamen hil wâ over de standaard meulen en 't mul-dersvak an de weet. Er was 'ne graan-en meelzulder, 'n koppel blauw natuurstenen en 'n koppel kunststenen. Mi de blauwe werd alleen mer gemalen, worvan gebakken moest worren; rogge, tarwe, boekweit. De boeren braochten dè apart mee, en extra gezuiver in 'ne linnen zak. De mulder vertèelde van de vang, van d'n aassekop, van 't kruien, van de zeilen, van de betekenis van de stand van de wieken bij bie-zondere gelegenheden en van 't meulenhuis mi d'n olliemeulen; hij vertèelde, dè bij weersverandering de mulder 's-nàachts dikwijls nô de meulen moest. En dè de blauw steen, (um dè die zachter waren), dikwijlder moesten worden gescherpt, en nog veul meer. Mer ondertussen hield de hand van de "meester" 't wel bij, of de kwaliteit van 't bakmeel goe genoeg was. Hij vertèelde ôk van de hël, en dur wou Pirke alles over weten, "Die hël", zi Pirke latter, "ik wô dè dè de meen was; dan hoefde ik vur die aander nie mer zô baang te zijn".

Ze waren laang op de meulen geweest, mer toch vroeg Ties an z'nne mulder, of die ôk wou vertellen wie er zoal rond de meulen woonde. Van boven af was dè 'n apart gezèecht. As afscheid di Fred dè gèèr. Daor in 't meulenhuis wonen wij, de Weverkus,

Marteke en Hanneske en d'n auwe Zouaaf Pirke Lintermans. In dè groot huis daor, "Schuifelenberg, de familie's van de Cruijs, Manders en Martens. Dè aauw huiske daor Jan Zwanenberg en dan Toon Smulders en Clara, die mi negotie de kòòst verdienen. An dizze kant Flippe Piet van Bussel, en daor de fam. Waaijers, die in Helmond 'n volkspension hi. Rechts woont Manus Bosch en Jan Verhees en as lèèste de "kromme" Janus van Empel. Dè huiske daor, in de lengte, is van Pietje Koolen, wör vader Driekske ôk nog in huis is. Dan hebben we nog Jan en Tonna van Aalst. Jan, die ôk n'n huis wèver is, hi nog 'n vurnaam bij baantje. Hij is de klepperman van de geminte, mer ôk vur kòòpdààg, noodslachtingen en aander belangrijke dingen rùupt Jan van alles um. Hij is wel wâ schor, mer 't lèèste versti iedereen; "Zegt het voort", en dè gebeurt dan ôk. Ties bedankte de mulder en stèelde veur um dur de bossen nô Kubbus-kes te gao en wâ nao te praoten en dör was iedereen mi accoord. Wel heurde ze Pirke's in z'n eigen mompelen; "'n hèl an oew eigen wâ 'n vurrèècht".

Wordt vervolgd

HONDERD JAAR HET HOOGEVEENSE LEESPLANKJE

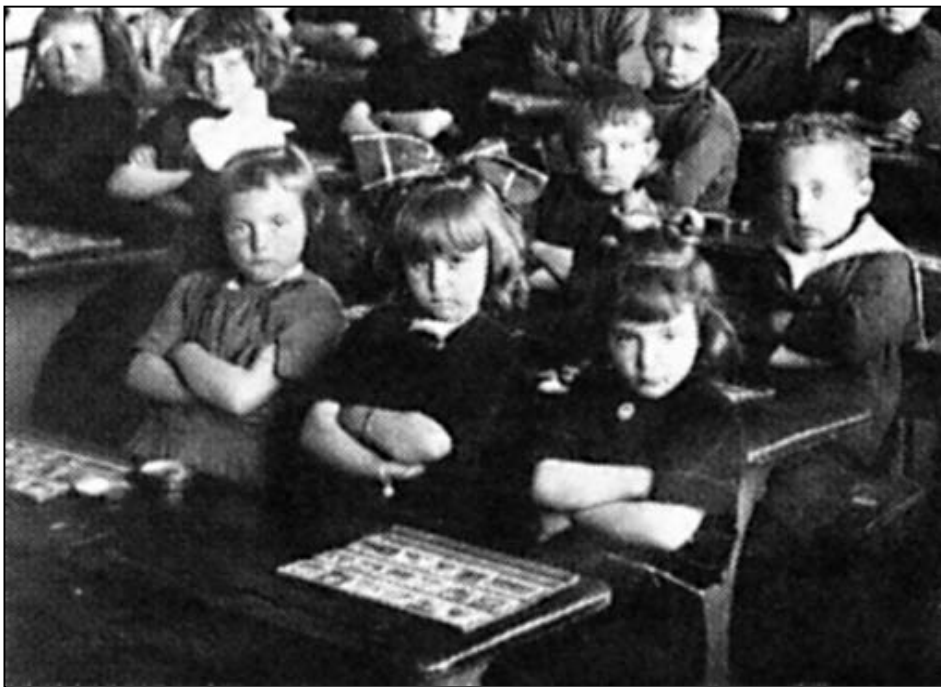
Door Cees Verhagen

In 2010 bestond het Hoogeveense leesplankje 100 jaar. Nog steeds heeft het leesplankje iets magisch. Wie kent het leesplankje niet, ik denk dat bijna alle leden van de HKK De Vonder hebben leren lezen met het leesplankje.

De uitvinder van het leesplankje was de Deventer onderwijzer M. Hoogeveen. Hij had al eerder een plankje gemaakt, maar dat voldeed niet. Het idee had hij afgekeken van het Duitse leesplankje.

Lezen en schrijven

Het leren lezen, schrijven en rekenen (en in die volgorde) was eeuwenlang een saai en moeizaam proces. Met schrijven begon men pas op tienjarige leeftijd. Bijna alles wat gedrukt was, was niet op kinderen afgestemd. Door Duitse invloed kwam hier eind

18^e eeuw verandering in.

Toen kwamen prachtig geïllustreerde boekjes uit met houtgravuren.

Voor “boerenscholen” kwam deze ontwikkeling veel later.

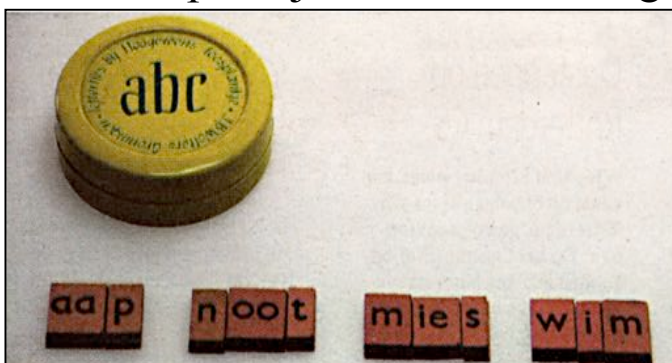
Voor 1800 was het de gewoon-

te om kinderen eindeloos de letters van het alfabet te laten opdreunen, aa, bee, ...ef, gee. Daarna werden onzinnige lettercombinaties geleerd zoals paa, abee, cee, kuu, enz. Uiteindelijk moest dan een leerling er achter komen dat ka-, ie-, en-, de-, het woord kind was en bee-, oo-, em- samen het woord -boom- was. Deze “spelmethode” was niet efficiënt. De leerroute was zo lang dat

veel kinderen het lezen niet onder de knie kregen. Deze oude spelmethode werd onder invloed van Pieter Prinssen (1777-1854) vervangen door een klankmethode. Volgens Prinssen zijn niet de letters maar de klanken de elementen voor het leren lezen en het bekijken van plaatjes versterken zijn methode. Deze nieuwe leesmethode werd op grote schaal toegepast. In plaats van letters ging men uit van woorden die op prenten waren afgebeeld. Deze “klankmethode” was een grote sprong voorwaarts.

De letters werden klanken: ka werd (k) klankloos, ie werd (i), en werd (n) en de werd (t) op het einde van een woord klankloos; samen het woord kind. Uit deze methode is later het leesplankje ontstaan, waardoor het kind individueel zijn lezen kon oefenen. Het leesplankje zorgde ervoor dat de kinderen ook zelf aan de slag konden en daardoor snel en actief leerden lezen. Het eerste leesplankje kwam in 1887 op de markt met een aantal normwoorden. Alle klanken en letters uit het Nederlands moesten in deze normwoorden voorkomen, en de betekenis van elk woord moest in de belevingswereld van het kind voorkomen.

Omstreeks 1906 werd op katholieke lagere scholen een eigen methode van een leesplank voor klassikaal onderwijs ingevoerd. Het leren lezen gebeurde met het zogenaamde katholiek leesplankje, het Becker's leesplankje en het hierbij behorende klassikale leesbord. Dit plankje had deze naam gekregen omdat dit plankje werd

uitgegeven door het rooms-katholiek Jongensweeshuis in Tilburg. Naast het individuele leesplankje voor elke leerling had elke klas een klas-senbord, waarop de onderwijzer de leesmethode kon

uitleggen. Het leesplankje bestond uit de woorden: aap, roos, zeef, muur, voet, neus, lam, gijs, riem, muis, ei, juk, jet, wip, does, hok, bok, kous. De methode werd begeleid met leesboekjes waarin de kinderen het geleerde konden oefenen. In deze r.-k. leesboekjes werd vooral het katholieke leven duidelijk gemaakt.

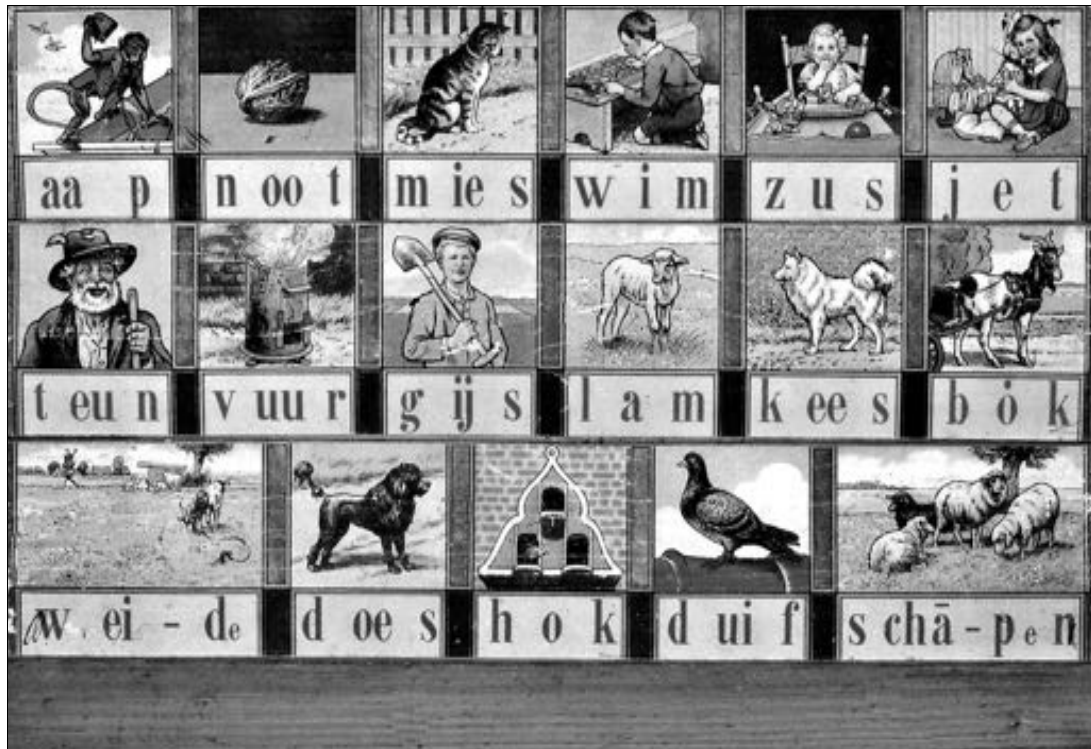
Er zijn veel leesplankjes in omloop geweest, niet alleen het *aap, noot, mies*, maar ook het katholiek *aap, roos, zeef*, het Nederlands-Indisch *jaap, gijs, dien* en de Zuid-Afrikaanse versie *ek, kan, lies*. Maar het meest bekende leesplankje was toch het Hoogeveens schoolplankje later voorzien van sprekende illustraties van Cornelis Jetses (1873-1955).

De uitvinder van het leesplankje was de Deventer onderwijzer M. Hoogeveen (1863-1941). De normwoorden voor het Hoogeveense leesplankje waren: *aap, noot, mies, wim, zus, jet, teun, vuur, gijs, lam, kees, bok, weide, does, hok, duif* en schapen. Zijn oud-collega J. Colenbrander had al in 1902 een leesplank van karton (in 1909 in hout) uitgegeven met weer andere normwoorden zoals: *geit, zeep, does* en eindigde met *hok, juk* en *wip*. Later zijn er weer andere leesplankjes gekomen, weer met andere normwoorden.

Het grote succes kwam in 1910 toen de uitgeverij Wolters pedagoog Jan Lichthart en onderwijzer Scheepstra in de arm namen die de *aap noot mies* variant bedachten. Vanaf die tijd heette het ook het Verbeterde, het Hoogeveens verbeterde schoolplankje voorzien met sprekende illustraties van Cornelis Jetses.

In de jaren-60 werd de methode gebruikt die begon met de normwoorden *boom- roos- vis-vuur- mus- pim- koos- miep- belboek- raam- school*. Ook het huidige leesonderwijs is nog steeds gebaseerd op de “klank, prent en woord” methode.

Had men het leesplankje achter de rug, dan kon men beginnen met de letterdoos. De letters zaten netjes uitgesorteerd in vakjes en uit het voorbeeldboek moest men dan op de deksel de woorden leggen. Liet men de letterdoos vallen dan was het nablijven om de letters weer op de goede plaats terug te leggen.

Het schrijven

Tot de 19^e eeuw begon men pas met schrijven wanneer het kind het lezen onder de knie had en dat was meestal op 10 jarige leeftijd. Dat had verschillende redenen, het schrijven met de ganzenveer was een moeilijke techniek die men pas met veel oefenen op wat latere leeftijd kon leren en papier en inkt waren duur en de ouders moesten daar extra voor betalen. Vaak was dit een aanleiding om het kind van school te halen. Het leren schrijven was in

de praktijk alleen maar voor de kinderen die het konden betalen. Die paar kinderen die het voorrecht hadden om te leren schrijven mochten aan een tafel zitten, andere kinderen zaten op een bank of op de grond en gebruikten hun houten “schooltas” als tafel. Tot begin 19^e eeuw konden de meeste mensen alleen hun naam schrijven. Op akten zag men dat veel personen met een kruis of een ander teken tekenden (40%). Oefenen deed men eerst met wastafel en stift en later met lei en griffel. Het schrijven met een slagpen van een gans was moeilijk, na een tijdje ging er de fut uit en moest de meester de pen opnieuw aansnijden. De meester moest ook zelf de inkt maken en het papier liniëren. De stalen pen deed in de 17^e eeuw zijn intrede, maar was nog handwerk en heel duur. Na de industrialisatie werd de stalen kroontjespen algemeen ingevoerd. Na de lei, spons (bewaarblikje) en griffel in het eerste en tweede leerjaar kon men al in het derde leerjaar beginnen met het schrijven op papier met de kroontjespen. Kroontjespen, etui, vloeï en inktlap werden tot na de Tweede Wereldoorlog overal gebruikt.

Het schrijven met een kroontjespen vereiste een heel andere motoriek dan je met griffel gewend was. Het was een ‘kliederboel’ één vezeltje van het papier tussen de puntjes van de pen en je kreeg meteen een veeg inkt op het papier. Ook de draden van de inktlap mochten er om dezelfde reden niet tussen komen. Het was krassen en spetteren en de vingers waren blauw. Op het maken van inktvlekken of inktvegen stond een fikse straf. Veel kinderen veegden dan ook hun pen in de mond af en liepen dan met blauwe lippen en tong rond. De pen was ook een geducht “kinderwapen”.

Moeder maakte de inktlap van oude stukjes stof met een zeemleer ertussen. Je was stik jaloers op kinderen die een prachtige inktlap hadden gekocht. De inktlap was het hardste nodig wanneer de inktpotjes weer waren bijgevuld. Je doopte dan altijd de pen te diep in het inktpotje. Het was een hele eer wanneer je als kind de inktpotjes in de banken mocht bijvullen”.

Met de invoering van de kroontjespen werd tevens veel aandacht besteed aan de houding. Maar goed schrijven had ook te maken met het licht in de klas en afmetingen van de schoolbanken. Rechts schrijven werd met harde hand afgedwongen.

“Mijn linkerhand werd met het schrijven op mijn rug gebonden om mij zo te dwingen met rechts te schrijven en wanneer er een inktvlek op het papier kwam of een letter door een haartje aan de pen gevlekt was, kon men rekenen op een paar fikse tikken of strafwerk”.

Wanneer er iemand gepest werd in de klas werd hij wel eens met de kroontjespen gestoken. Iedereen had altijd z'n zakken vol zitten met noten, hazelnoten, appels of peren die hij onderweg “gevonden” had. “Jan, wilde gij n'n appel van mai, dan moete oew haand onder de bank no achtere stèèke, dan stèèk ik er inne in”. Jan die wel zin had in een appel, keek waar de meester was en op een veilig moment stak hij zijn hand naar achter. De achterbuurman, die helemaal geen appels had, stak geen appel in de hand van Jan maar zijn kroontjespen. Het gevolg was dat Jan en zijn achterbuurman in het speelkwartier een “appeltje” met elkaar te schillen hadden.

Strepen, halen en lussen werden uit den treuren geoefend. Daarbij moest bij een lus opwaarts de lijn dun zijn en neerwaarts dik. Eerst de letters los en daarna “lopend” schrijven, dit wil zeggen de letters aan elkaar en daarna pas woorden en zinnen.

Dit moest ook nog binnen de voorgedrukte lijntjes. Op de Nederlandse scholen is nooit een uniforme schrijfmethode geweest. De afgelopen vijftig jaar zijn er diverse methoden ontwikkeld en uitgevoerd zoals: schuin, rechtopstaand, met krullen en

lussen of juist zonder, aan elkaar en los. Ophaal, bocht, neerhaal en bocht zijn nu de begrippen bij het schrijven. De meeste kinderen beginnen nu al in groep 3 met schrijven met een vulpen.

“DEN DIESDONK” EEN HISTORISCH GEBIED EN MEER DAN DAT (deel 2)

Door Piet Aarts en Gerard ten Thije

In de vorige Vonder schreven wij al over den Diesdonk. Een historisch stukje Asten, dat ook nu nog een toekomst heeft. Mits men respect heeft voor het verleden. Om het spook van het Grootschalig Bedrijventerrein tegen te houden heeft een daarvoor ingestelde werkgroep zich ingespannen om de waardevolle aspecten van den Diesdonk naar voren te halen. Wij nemen het rapport graag op als wetenschappelijk aanvulling van ons voorgaande praatje. In drie delen; het landschap, de cultuurhistorie en de archeologie.

Landschap

Het huidige landschap is het resultaat van een lange ontstaansgeschiedenis. Een belangrijke beïnvloedingsfactor hierin is de eroderende werking van de beken. Voordat de mens zich in het gebied vestigde, was het plangebied onderdeel van een lichtgolvend landschap, doorsneden door de beekdalen van de Astense Aa en de Busselse Loop. Het landschap was geheel bebost.

Vanaf de late middeleeuwen werden boerderijen in het plangebied gesticht. De boerderijen werkten alle volgens het potstalsysteem, waarbij de heide een belangrijke rol vervulde als leverancier van voedingsstof (aangereikt met stalmest) voor de akkers.

Het landschap werd geleidelijk aan grotendeels ontbost.

Aanvankelijk werden de beekdalen net als de heide gemeenschappelijk beheerd. Eerder dan de heide werd de gemeenschappelijke grond in de beekdalen omgezet in particulier eigendom. De nieuwe eigenaren omheinden hun graslandjes met houtwallen en singels. Rond 1850 waren veel van de percelen in de beekda-

len op deze wijze omzoomd, met uitzondering van de natste en meest venijnige delen. De heide bleef veel langer ongedeeld en open. Het resultaat van deze ontwikkeling is te zien op de kaart van 1850. Er is een ruimtelijk onderscheid tussen de zeer besloten beekdalen, de iets opener akkers en de grote ruimten van de open heide.

Na 1850 is een aanzienlijke verandering opgetreden in het landschap, omdat de landbouw veranderde. Verbeteringen waren allereerst de invoering van de kunstmest, waardoor het systeem van heidelandbouw niet langer meer nodig was. Tegelijk veranderde het zelfvoorzienend boerenbedrijf in een meer marktgerichte onderneming. In de eerste helft van de twintigste eeuw is het landschap dan ook sterk veranderd. De normalisatie van de Aa en de benedenlopen van de Astense Aa zijn uitgevoerd in de jaren 30 van de vorige eeuw. Hierbij werden smalle kronkelende beken recht getrokken en verbreed. De meeste houtwallen en elzensingels waren in 1950 al verdwenen. De heide was niet meer in gebruik als heidegrond en werd omgezet in landbouwareaal of bos. In de jaren 60 is als laatste ook het bovenstrooms gelegen deel van de Astense Aa genormaliseerd. Vanaf deze periode nam ook de bebouwing van het plangebied sterk toe.

In de huidige situatie vormen de beekdalen open ruimten, ook in het plangebied, die slechts op enkele plekken oversteekbaar zijn. Kenmerken van het plangebied zijn de aanwezigheid van water, de afwezigheid van dichte bebouwing of bebossing en de (gedeeltelijke) begrenzing van het dal.

Op de geomorfologische kaart is de afwisseling tussen beekdalen, dekzandruggen en vlakten duidelijk te herkennen. Het beekdal van de Astense Aa is geomorfologisch waardevol en in die zin ook beschermd.

Stipdonkse Watermolen

De waterhuishouding in het plangebied is lang beïnvloed door de aanwezigheid van de Stipdonkse watermolen. Deze molen stond op de locatie van de huidige sluis 9 in de Zuid-Willemsvaart. De molenstuw zorgde er voor dat de delen van het plangebied met name in de winter regelmatig onder water stonden. Op de kaart

van 1850 zijn de vloeivelden in het dal van de Aa nog te zien ter hoogte van de Stipdonkse Goor en de Wilde Velden. Ze zijn te herkennen door de afwezigheid van hagen en percelering.

De watermolen heeft nog lang gefunctioneerd, tot 1939. In 1939 zijn grote delen van de Aa rechtgetrokken. Het molengebouw is in 1948 afgebroken. In 1949 zijn de voormalige vloeivelden overgegaan in agrarisch gebruik. Vervolgens zijn zij bij de ruilverkaveling in de jaren zestig van de vorige eeuw verder ingericht. De locatie van de voormalige molen ligt tussen de oude en de nieuwe arm van de Zuid-Willemsvaart.

Landschapsbeeld

Het landschapsbeeld van beide beekdalen wordt in belangrijke mate bepaald door de reliëfverschillen. Het beekdal van de Aa is breder en kent flauwere hellingen dan het beekdal van de Astense Aa. Het dal van de Aa is breed, relatief vlak, en de randen van het dal zijn niet meer herkenbaar aanwezig. Bij de aanleg van het kanaal in de 18^e eeuw is het beekdal van de Aa doorsneden en ter plekke van het plangebied naar het Oosten opgeschoven. Nu zijn het vooral de kanaaldijk en beplanting langs de Aaweg die het dal op transparante wijze begrenzen.

De sfeer wordt sterk bepaald door de hoogspanningsleiding die midden door het dal van de Aa loopt, parallel aan het kanaal, met 5 masten in het plangebied. Een ander sterk sfeerbepalend element is het viaduct van de A67. Het geluid van deze weg dringt door tot ver in het dal. De provinciale hoofdweg die aan de andere kant van het kanaal ligt, is minder opvallend aanwezig. Naar de noordoostzijde ademt het dal een meer landelijke sfeer uit door de aanwezigheid van boerenbedrijven, oude kavelbeplanting en enkel bomenrijen. Deze bomenrijen en singels zijn deels historisch geografisch waardevol. Aan de noordzijde eindigt het dal vrij abrupt in zijn begrenzing met het stedelijk gebied van Helmond. Op deze plek ligt het bedrijventerrein BZOB.

Het beekdal van de Astense Aa is nog wel herkenbaar. Het dal is minder breed, heeft grotere hoogteverschillen aan weerszijden van de beek en wordt gemarkeerd door beekbegeleidende bosjes of struweel. Ruimtelijk gezien wordt de dalvorm nog versterkt

door de aanwezigheid van bos en bebouwing op de hogere randen en een breed open overgangsgebied met graslandpercelen. Het dal van de Astense Aa is mede om deze reden aangewezen als een waardevol geomorfologisch object en als te behouden geclasificeerd. Het dal wordt breder waar het overgaat in het beekdal van de Aa. Op deze plek lag in het verleden moeras. Het landschap aan de noordzijde van de Astense Aa, aangewezen voor natuurcompensatie, bestaat voornamelijk uit grasland (paardenweitjes) met weinig opgaande begroeiing. De plek van de beek is in dit deel van het dal alleen herkenbaar door de laan van populieren langs de hieraan parallel lopende stuwweg.

foto: november 2010 hoog water in Den Diesdonk

ZÖMMERS DIALECT

Het Somerens dialect dreigt te verdwijnen. Dat komt o.a. omdat veel ouderen het steeds minder goed spreken en daardoor de meeste jongeren het niet meer beheersen. Toch vormt het dialect een belangrijk onderdeel van ons talige culturele erfgoed.

Vanaf 2004 zijn we bezig met een studiewerkgroep “Mien en de Zömmerse Hirre”, bestaande uit Mien Willems-van de Moosdijk, Jan van Eijk, Harrie Swinkels, Karel Velings en Louis van den

Bosch. Deze enthousiaste groep komt iedere week bij elkaar om de uitspraak en de daarbij passende schrijfwijze van het Zömmers te bestuderen, zo volledig mogelijk te inventariseren en vast te leggen. Naast eigen onderzoek wordt dankbaar gebruik gemaakt van het in 2001 door JOEK uitgegeven woordenboek “Zümmers nie te beschrieve” en van documenten van professionele taalkundigen en dialectologen. De werkgroep wil in haar onderzoek iedereen bereiken en beschikt over enkele maanden over een eigen website. Ook worden gesprekken gevoerd met oudere Somerenaren, waarbij het vastleggen van woorden, uitdrukkingen, liedjes en verhalen essentieel is. Veel is reeds vastgelegd, maar van woorden en uitdrukkingen waarvan de betekenis niet duidelijk of zelfs onbekend is, wordt uw hulp gevraagd. Regelmatig verschijnt er in 't Contact een oproep om te reageren op woorden of uitdrukkingen.

Hebt u een reactie of kent u de betekenis van de gevraagde woorden dan kunt u mailen naar louisvandenbosch@hetnet.nl of een briefje sturen naar Louis van den Bosch, Postelstraat 12-D, 5711 EN Someren.

RONDON NAPOLEON.

Op 12 januari hield Hans van den Eeden een voordracht over de rondreis van Lodewijk Napoleon in Brabant. Als je nader kennis wilt maken met deze eerste koning van Holland kom je vanzelf ook bij zijn broer Napoleon Bonaparte terecht. Bijzonderheden over Napoleon Bonaparte (1769-1821) las ik in de Historische Scheurkalender 2011. Een ervan was dat hij mondhygiëne belangrijk vond. Hij had een zilveren tandenborstel die gedrenkt was in opium, maar voor hij die gebruikte bewerkte hij eerst zijn gebit met een houten tandenstoker. Vervolgens floste hij met een dunne koraal en spoelde zijn mond met een mengsel van brandewijn (verbrande wijn) en water, waarna hij zijn tong reinigde met een schraper van verguld zilver of schildpad.

In “Wij zijn ons brein van baarmoeder tot Alzheimer” van Dick Swaab las ik op pag. 419: “De bioloog Lenis Wolpert heeft uitge-

rekend dat het aantal watermoleculen in een glas zo groot is dat de kans dat daar een molecuul bij zit dat eerder de blaas van een historisch figuur zoals Lodewijk Napoleon gepasseerd is, heel reeel is. Onze moleculen zijn dus opgebouwd uit zoveelstehands atomen. Zij zijn omgeven door water dat al vele lichamen is gepasseerd.

H(e)ydrops.

VRIENDEN VAN HEEMKUNDEKRING DE VONDER

Acfis Business Centrum, Ter Hofstadlaan 75, Someren
Hr. en Mevr. van Acker, Hombroeckstraat 1, Asten
Hr. en Mevr. J. Brens - van Horssen, De Loo 4, Ommel
Electro Technisch Buro Willem Bos, Trasweg 5, Someren-Eind
Bouw-Timmerbedrijf Cortooms-Verberne, Molenakkers 5, Asten
Fysiotherapie Campanula (Theo Lankhorst), Floralaan 22, Asten
Gianotten Adviesburo, Witvrouwenbergweg 8h, Someren.
Wil Hoebergen, Belastingadviesgroep Asten, Julianastraat 2, Asten
Isobouw Systems BV, Kanaalstraat 107, Someren.
Van Kaam Netwerk Notarissen, Postbus 111, Someren
Notaris Kessels, Wilhelminastraat 30-32, Asten
Larco Conserven Someren BV, Industrielaan 10, Someren..
Leenen Someren Beheer BV, Dr. Einattenlaan 28, 5711AW Someren
Garage Linden, Ter Hofstadlaan 140, Someren.
Beheermij van der Loo, Markt 10, Asten. (Postbus 13, 5720 AA)
Wijnen Bouw en Service BV, Dorser 2, Someren
Frank van Stekelenburg Assurantiën, Hofstraat 25, Asten
Makelaardij Strijbosch, Hofstraat 24, Asten
Hr. en Mevr. de Wit, Spielheuvelplein 4, Someren
Mevr. Wijnen, Spielheuvelstraat 41, Someren
Hr. en Mevr. v.d. Zanden, Jan v.d. Diesduncstraat 17, Asten

Dankzij de Vrienden en donaties van het Van der Loo Fonds, Rabobank Peelland en ONA heeft de Heemkundekring interessante projecten kunnen uitvoeren.

Vrienden van de Heemkundekring maken onze activiteiten mogelijk.
Hebt u interesse ? Info: bestuur Heemkundekring De Vonder (zie pag.2)